

Predgovor

U SELU, KOJE JE BILO POZNATO SAMO NEKOLICINI EVROPSKIH POLITIČARA I GRAĐANA, U BLIZINI DESNE OBALE TISE, 26. JUNA 2013. GODINE UPRIILIČENA JE KOMEMORACIJA OD EVROPSKOG ZNAČAJA. TAKVIH KOMEMORACIJA U EVROPSKOJ ISTORIJI JE BILO TEK NEKOLIKO, A NI JEDNE U SREDNJE-ISTOČNO EVROPSKOJ ISTORIJI. U ČURUGU, U VOJVODINI, AUTONOMNOJ POKRAJINI REPUBLIKE SRBIJE, SRBI I MAĐARI, NA ČELU SA SRPSKIM PREDSEDNIKOM TOMISLAVOM NIKOLIĆEM I PREDSEDNIKOM REPUBLIKE MAĐARSKE JANOŠEM ADEROM ZAJEDNO SU SE POKLONILI PRED ŽRTVAMA KADA SU ZA VREME II SVETSKOG RATA, PRILIKOM MAĐARSKE RACIJE UBIJENI SRBI, A U AKCIJAMA PARTIZANA UBIJENI MAĐARI.

Ideja o zajedničkoj komemoraciji i uzajamnom podizanju spomenika nastala je u novembru 2012., kada je Tomislav Nikolić posetio Budimpeštu. Priznanje i zahvalnost pripadaju pre svega predsednicima Republike Mađarske i Srbije, bez kojih ne bi mogao započeti proces pomirenja. Oslobođanju od teškog nasleđa zajedničke prošlosti značajnim činom je doprinela Narodna Skupština Republike Srbije: izjavom Parlamenta kojom se osuđuje krvoproliće u Vojvodini 1945–46., Srbija, koja je na putu evropske integracije, dala je primer brojnim državama članicama Evropske Unije. Na kraju, ali ne i u poslednjem redu, želeo bih da se zahvalim potomcima žrtava, našim mađarskim sunarodnicima u Vojvodini, koji

su kao lojalni državljani Srbije bili katalizatori procesa pomirenja i najviše su se borili da nemirnu prošlost „sećanje pretvori u mir”.

Stavivši tačku na kraj jednog tragičnog poglavlja zajedničke prošlosti i otvarajući novo poglavlje u istorijskoj saradnji dve susedne države, događaji u Čurugu, zajedno sa drugim događajima u toku dvodnevne posete mađarskog predsednika, istovremeno su doprineli jačanju stabilnosti regiona. Značaj toga bi se mogao uporediti samo sa kulturnom autonomijom mađarske nacionalne zajednice, koja živi u Srbiji, čiji institucionalni sistem može biti primer bilo kojoj državi, odnosno

nacionalnoj zajednici regije ili Evrope i čije dalje obogaćenje ovlašćenjima i beneficijama, treba da bude postavljen pred Mađarsku i Srbiju kao novi zajednički cilj.

Integracija država regiona u Evropsku Uniju takođe ima za cilj stabilnost Zapadnog Balkana. Mađarska Srbiju smatra članom evropske porodice, njenu budućnost vidi u Evropskoj Uniji, stoga i dalje angažovano podržava integracijske napore južnog suseda, smatra je budućim saveznikom u Evropskoj Uniji, zajednici jakih nacija.

Funkcionisanje današnje integrisane Evrope ne može da se zasniva samo u duhu jedne oštre tržišne konkurencije. Održavanje unutrašnje kohezije i sila koje je drže na okupu, bilo bi nezamislivo bez identičnih vrednosti i zajedničkih interesa. U našem užem srednje-evropskom prostoru ponovno otkrivanje i aktiviranje regionalne solidarnosti može istovremeno da predstavlja zajedničku vrednost i interes za zainteresovane države. Naime, same države našeg prostora svoje interese jedva da mogu afirmisati, a jedna naspram druge pak nikako. Za afirmaciju nacionalnih interesa unutar Unije, potrebno nam je uzajamno razumevanje i podrška. Odvojeno možemo samo da potonemo, ali složno se možemo uzdići do jednakih među jednakima.

Zajedničko i uzajamno poklonjenje ja smatram jednim od najvećih spoljno-političkih rezultata sadašnje vlade, koje mađarska i srpska diplomatija s pravom mogu osećati kao zajednički uspeh. Međutim, ovim, od strane političara učinjenim ogromnim korakom, zajednički posao još nikako nije završen: nismo stvorili idealan svet, nego smo dali primer da smo sposobni za konkretan, plodonosan dijalog. Podjednako je interes Mađarske i Srbije, odnosno nacionalnih zajednica Srba koji žive u Mađarskoj i nacionalnih zajednica Mađara koji žive u Srbiji, da se nastavi proces pomirenja među narodima, a sa jačanjem dobrosusedskih odnosa, da se proširi i regionalna saradnja.

Naravno, pred nama je mnogo zajedničkih zadataka na putu pomirenja dve nacije. Radi toga pre svega treba objektivno otkriti zajedničku istoriju i svakoj žrtvi odati poslednju počast. Na tom putu obe strane treba da pokažu visok stepen hrabrosti, između ostalog i zbog potrebe neodložnog suočavanja sa zajedničkom prošlošću. Naime, ako zaista hoćemo da se međusobno pomirimo, to možemo učiniti samo iskreno, gradeći budućnost na istini i poverenju, umesto na laži.

Zadatak izgradnje poverenja bilo bi teško izvršiti po direktivama sa vrha. Kao što se vidi u mađarsko-srpskim odnosima na najvišem nivou, takva dobra volja već postoji. U svetlu toga mislim da je došlo vreme da se ono izgrađuje i odozdo, iz osnove. U srpsko-mađarskim odnosima, a u širem smislu i u interesu regionalnog pomirenja, najveću uslugu možemo učiniti ako i na mikronivou, u sredini malih regiona, steknemo što više saveznika i pokrovitelja za ostvarenje ove zamisli. Dobar lokalni primer može da bude podstrekač u tom procesu pridobijanja celog srednje-evropskog društva, da uvidi da je uzajamni interes svakog naroda izgradnja pomirenja sa susednim narodom.

Ubeđen sam da ukoliko mi, Mađari i Srbi, možemo do kraja proći započetim ali teškim putem koji je pred nama, pružićemo dobar primer onim narodima Evrope i sveta, koji još nisu uspeali da postignu onaj stepen pomirenja i poverenja, koji su zajedničkim sporazumom Mađarska i Srbija, jedna sadašnja i jedna buduća unijska država već postigle.

Budimpešta, februar 2014.

Žolt Nemet
*parlamentski državni sekretar
Ministarstva inostranih poslova*

Oдавde smo krenuli...

ISTORIJSKI PREGLED NAJBOLNIJIH RANA ZAJEDNIČKE SRPSKO- MAĐARSKE PROŠLOSTI

RACIJA 1942. GODINE

Mirovni ugovor u Trianonu, kojim je okončan I svetski rat, Vojvodinu je otepio od Mađarske i priključio Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Kao posledica toga, oko pola miliona Mađara je dospelo u manjinski status. Paralelno sa nemačkom okupacijom Jugoslavije, 1941. mađarska vojska je ponovo ušla na deo teritorije, koja je ranije bila pod mađarskom vlašću, tako i u Bačku, teritoriju između Dunava i Tise. Regularne mađarske snage jedva da su naišle na organizovani otpor, ali likvidacija lokalnih partizanskih grupa i postupci pred prekim sudom odnosili su brojne žrtve sa obe strane: prema mađarskim podacima broj civilnih žrtava ulaskom mađarske vojske u Vojvodinu, bio je 2.870, a prema jugoslovenskim podacima

nastalim neposredno nakon rata, život je izgubilo 3.507 srpskih civila. U drugoj polovini godine učestale su sabotaže i napadi na mađarsku državnu upravu i policiju, koje je podstrekavala Komunistička Partija Jugoslavije. U njima je bilo žrtava i sa mađarske strane. Zbog toga je mađarska vojska u januaru 1942. pokrenula organizovanu akciju hajke na partizane, prvo u Šajkašu, predelu ograničenom Dunavom i Tisom, koja se tu uliva u Dunav, a zatim i u Novom Sadu. U toku tih akcija, prema zvaničnoj mađarskoj statistici iz 1944., ubijeno je 3.340 pretežno srpskih građana. U srpskim istorijskim podacima se prikazuju brojke između 3.800 i 4.000. U Novom Sadu od 1.246 žrtava većina su bili Jevreji.

Događaji su izazvali veliko ogorčenje i u Mađarskoj, poslanici su protestovali u parlamentu zahtevajući da se događaji ispituju. Na intervenciju premijera Mikloša Kalajja pokrenut je postupak pred vojnim sudom. Od svih zaraćenih strana, zbog nasilja nad civilnim stanovništvom, jedino je Mađarska pozvala na odgovornost oficire sopstvene vojske i policije. Glavne odgovorne su osudili na smrt, ali deo njih je pobjegao u Nemačku i tako se spasio da ne bude pozvan na odgovornost. Procenjena je i materijalna šteta nastala prilikom racije i započeta je isplata iste. Jevreji su apriori bili isključeni iz procesa obeštećenja, koje je vlada Stojajija nakon nemačke okupacije Mađarske ukinula. Nakon II svetskog rata Mađarska je glavne krivce izručila Jugoslaviji, gde su osuđeni i pogubljeni.

POKOLJ U VOJVODINI 1944-45.

Komanda Jugoslovenskih partizanskih jedinica, koje su došle zajedno sa sovjetskim jedinicama i služba državne bezbednosti 17. oktobra 1944. godine u Bačkoj, Baranji i Banatu uvela je vojnu upravu, koja je trajala do 15. februara 1945. Mada nije naišla na bilo kakav oružani otpor, drugog dana stupanja na snagu, vojna uprava je naredila prikupljanje radno sposobnog mađarskog i nemačkog muškog stanovništva u radne logore, te su na inicijativu rukovodstva komunističke partije započeli

kolektivnu kaznenu ekspediciju protiv mađarskog i nemačkog stanovništva. U zimu 1944–45. u svojim mestima stanovanja, obično nakon bestialnog mučenja, masovno su ubijali civilno stanovništvo mađarske i nemačke nacionalnosti. Preživelim su uskratili čak i mogućnost davanja posmrtno pošte svojim voljenima. Uredba ministarstva unutrašnjih poslova od 18. maja 1945. godine je sva groblja u Srbiji gde su pokopani „narodni neprijatelji“ i „fašisti“ proglasila tajnim, trebalo ih je prikriti, uništiti svaki trag njihovog postojanja, a zabranili su i svaki pristup na ta groblja. Sve do 1990. događaje je prekrivalo duboko ćutanje.

Po pitanju broja deportovanih i bez bilo kakvog službenog postupka ubijenih ljudi, zbog nedostupnosti izvorima mogli smo da se oslonimo samo na procene. Većina današnjih istraživanja se slaže u tome da je broj mađarskih žrtava približno 20.000. Pogubljenja je bilo takoreći u svakom naselju sa mađarskim stanovništvom, ali je u tri naselja šajkaške oblasti, Čurugu, Žablju i Mošorinu poginulo celokupno mađarsko stanovništvo. Ovde je, naime, kolektivna odgovornost obuhvatila celokupno mađarsko stanovništvo ova tri naselja: u januaru 1945. sve su ih proglasili ratnim zločincima, imovinu su im zaplenili, a nakon pogubljenja većine vitalnih muškaraca, preostalo mađarsko stanovništvo su deportovali u „logor specijalnog statusa“ u Bačkom Jarku i za svagda su prognani sa svojih prebivališta.

Ovako smo napredovali...

RAD MAĐARSKO-SRPSKE AKADEMSKE MEŠOVITE KOMISIJE

Krajem 2009. godine kod Mađarske akademije nauka i Srpske akademije nauka i umetnosti predsednici republika Laslo Šoljom i Boris Tadić inicirali su formiranje mešovite komisije, sa ciljem da se razotkrije zajednička prošlost, sa posebnim osvrtom na period između 1941–1948. Spoznali su da je potrebna istorijska analiza i suočavanje, da bi prestalo međusobno nepoverenje između susednih naroda, koji vekovima koegzistiraju, a da taj zadatak treba poveriti nezavisnim, stručnim i naučnim institucijama.

Mešovita komisija Mađarske i Srpske akademije nauka osnovana je decembra 2010. godine, u Budimpešti sa zajedničkim predsedavanjem Ferenca Glaca, bivšeg predsednika Mađarske akademije nauka, direktora Instituta Mađarske akademije nauka za istorijske nauke i akademika Vojislava Stanovčića.

Mešovitoj komisiji oformljenoj u okviru programa srpsko-mađarskog istorijskog pomirenja, postavljeni su sledeći zadaci: podizanje spomenika, istraživanje srpske arhivske građe, prikupljanje izjava svedoka, formiranje vojvođanske podkomisije u okviru komisije za otkrivanje masovnih grobnica, pokretanje informativog vebsajta, publikacija studija. Mešovita komisija saraduje između ostalih sa Ministarstvom pravosuđa i državne uprave, Nacionalnim savetom vojvođanskih Mađara i Mađarskim institutom za kulturu sa sedištem u Senti. U Budimpešti je u organizaciji mešovite komisije, 30. septembra 2011., na međunarodnoj konferenciji raspravljano o sećanjima na genocid na ovim prostorima u toku II svetskog rata, predavanja su objavljena u dvojezičnom izdanju pod naslovom *Mađari i Srbi. Koegzistencija, razotkrivanje prošlosti, pomirenje 1918–2012.*

Od 2014. mađarski ogranak komisije nastavio je rad pod rukovodstvom akademika, doktora geografskih nauka dr Karolja Kočiša.

Mešovita komisija ne bi bila oformljena i posao koji je odrađen, ne bi se mogao ostvariti da Mađari u Vojvodini nisu raspolagali organizovanim i delotvornim kulturnim i političkim predstavništvom. Posao komisije još ni izdaleka nije završen: nastavlja se sistematizacijom, proverom i publikacijom priku-

pljenih podataka. Delatnost mešovite komisije je neophodna, jer kao stručni forum obezbeđuje okvire da se istraživanja vrše naučnim metodama, nezavisno od dejstva političkih „talasa“ i da daju objektivne rezultate.

Dosadašnji rad mešovite komisije je igrao osnovnu ulogu u tome da se 2013. ostvari istorijsko poklonjenje dva predsednika republike.

Janoš Ader i Tomislav Nikolić na razgovoru okruglog stola Mešovite komisije Srpske i Mađarske akademije nauka.

Dovde smo stigli...

ISTORIJSKI SUSRET PREDSIEDNIKA REPUBLIKA

Mađarski predsednik republike Janoš Ader, 25–26. juna 2013. godine boravio je u službenoj poseti Srbiji. Sporazum o službenoj poseti i centralnom događaju posete, zajedničkom polaganju venaca u Čurugu, sklopljen je prilikom službene posete predsednika Tomislava Nikolića Budimpešti, 12–13. novembra 2012., sa ciljem da dvojica šefova država zajedničkim gestom doprinesu istorijskom pomirenju dva naroda.

Prvog dana posete Janoš Ader je u Beogradu vodio razgovore sa predsednikom Tomislavom Nikolićem, a potom pregovore sa premijerom Ivicom Dačićem. Nakon toga su dvojica predsednika republike učestvovala i održala govore na okruglom stolu članova Mešovite komisije Srpske i Mađarske akademije nauka, odžane u Srpskoj Narodnoj biblioteci, koji se bavio razotkrivanjem sudbine nedužnih vojvođanskih žrtava

u periodu između 1941–48. Janoš Ader je osim toga položio venac kod spomenika Neznamom junaku na Avali, posetio Beogradsku tvrđavu, poprište beogradske bitke, te je prisustvovao svečanoj večeri, koju je u njegovu čast priredio srpski predsednik.

Drugog dana posete mađarski predsednik je vodio razgovore sa predsednikom Narodne skupštine Nebojšom Stefanovićem, a zatim održao govor na vanrednoj sednici srpskog parlamenta. Narodna skupština Republike Srbije je takođe značajnim korakom doprinela oslobađanju od teškog nasleđa zajedničke prošlosti: pet dana pre toga u svojoj izjavi od 21. juna 2013. osudila je pokolj u Vojvodini 1944–45. i ratne odluke donete u duhu kolektivne odgovornosti. U svom govoru Janoš Ader se zahvalio na sadržaju izjave i kao predsednik Republike

Predsednik Republike Tomislav Nikolić prima u zvaničnu posetu Janaša Adera

U spomen muzeju srpskim žrtvama sve se to ponovilo obrnutim redosledom

Mađarske izvinio se zbog grehova, koje su Mađari učinili nad neđužnim Srbima, tokom II svetskog rata. Govor mađarskog predsednika republike poslanici Srpskog Parlamenta pozdravili su stojećim aplauzom. Nakon toga dvojica predsednika su odala

Pred spomenikom mađarskim žrtvama, obred je održao Janoš Penzeš subotički rimokatolički biskup, a bački episkop Srpske pravoslavne crkve Irinej je izgovorio molitvu.

poštu kod spomenika neđužnih mađarskih žrtava u Čurugu. Komemoracija je započela crkvenim opelom, koje su svečano obavili Janoš Penzeš subotički i Laslo Nemet zrenjaninski biskup, a prisustvovao je veliki broj Mađara iz svih krajeva Vojvodine.

Premijer Ivica Dačić

Dvojica državnika su zajedno položili venac kod novosagrađenog spomenika i poklonili se u spomen mađarskih žrtava, te su se zajedno sa svim prisutnim pomolili za sve pogubljene 1944–45. Nakon polaganja venca kod spomenika, koji se nalazi izvan sela, dvojica predsednika su se uputili ka magacinu Topalov, gde je nakon pravoslavnog opela takođe održana zajednička komemoracija u pomen pogubljenih Srba 1942., gde su se poklonili i zajednički položili venac. Nakon toga dvojica šefova država su pred velikim brojem okupljenih Mađara i Srba, održala govor na trgu ispred pravoslavne crkve.

Dvodnevnu posetu Srbiji, koja je protekla u znaku istorijskog pomirenja, Janoš Ader je završio u Subotici, gde je prisustvovao svečanom književnom programu u pozorištu Deže Kostolanji. U pratnji mađarskog šefa države bio je Žolt Nemet, parlamentarni državni sekretar Ministarstva inostranih poslova i Oskar Nikovitz, ambasador Mađarske u Beogradu. Komemoraciji su prisustvovali službenici Republike Srbije, Autonomne pokrajine Vojvodine i lokalnih institucija, srpski i mađarski crkveni velikodostojnici, kao i rukovodioci vojvođanskih mađarskih partija i civilnih organizacija, među njima Ištvan Pastor predsednik Saveza Vojvođanskih Mađara

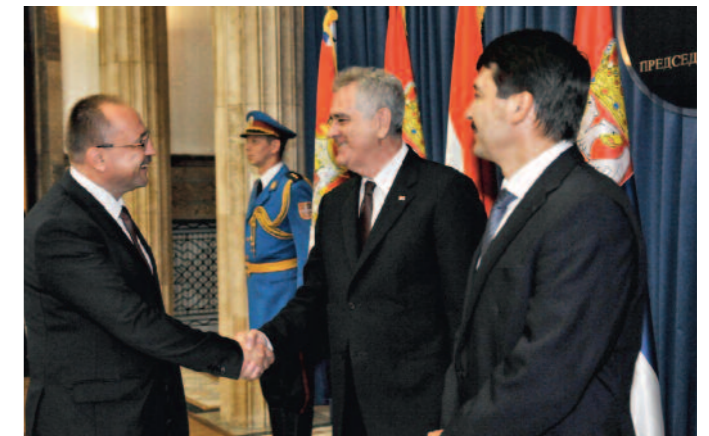

Predsednik Narodne skupštine Nebojša Stefanović

i Tamaš Korhec predsednik Nacionalnog saveta mađarske nacionalne manjine.

Komemoraciju u Čurugu direktno je prenosila vojvođanska državna televizija, a govor na vanrednoj sednici parlamenta drugi kanal medijskog javnog sezvisa RTS-2, a o poseti Janaša Adera izvestili su svi važniji srpski mediji.

Tomislav Nikolić i Janoš Ader pozdravljaju Žolta Nemeta, koji je stigao na svečanu večeru priređenu u čast mađarskog šefa države

Ovako smo živeli...

POMIRENJE JE PROCES, ALI SE SASTOJI OD TRENUTAKA

Treba da pišem o 26. junu 2013. ali treba da mislim na jesen 1944. A kada mislim o tome, onda treba da mislim i na zimu 1942. i na 1948. Treba da pišem o jednom danu, ali pogledom, koji čak nije ni pogled istoričara nego pogled političara, treba da obuhvatim ovaj predeo, gde su Srbi i Mađari, Nemci, Jevreji, Hrvati, Bunjevci živeli i žive zajedno, jedno pored drugog, a u surovim vremenima jedan protiv drugog.

Trebao bih da pišem i o granicama, o završetku I svetskog rata, Trianonu. Pri tom treba da mislim i na 1848–49., treba da mislim na mučenike, koji spajaju, i na bitke kod Srbobrana, Malog Idoša, Kaponje, koje razdvajaju.

Treba da pišem o Mađarima, Mađarima koji su masakrirani u zimu 1944–45. O njima treba, o njima želim da pišem.

O 26. junu 2013., kada se na mestu čuruškog stratišta, kod spomenika koji je podigla Republika Srbija, predsednik republike Tomislav Nikolić, poklonio mađarskim žrtvama.

Tako i stoga pišaću i želim da pišem i o istorijskom srpsko-mađarskom pomirenju.

U toku II svetskog rata i u godinama nakon rata dogodili su se ideološki motivisani strašni, bestialni zločini.

Nad nama su sramotu izvršili partizani komunisti.

Mržnjom natopljenom vandalskom pokolju kao lažni povod poslužio je izgovor da je reč o „obračunu sa pomagačima okupatora“. Žrtve su bili Mađari. To im je bio greh. Više od

Žolt Nemet i Istvan Pastor na komemoraciji u magacinu Topalov

deset hiljada dece, žena i muškaraca na vrhuncu snage. Njihovo mučeništvo je veliki porodični i društveni gubitak. Nezalečiva rana. Ali istovremeno i takav pretrpljen gubitak, koji nas je još više zbio. Kad pišem o 26. junu 2013., onda ću da pišem i o magacinu Topalov. Tamo se Janoš Ader predsednik Mađarske poklonio žrtvama bestialnih ubistava, koje su takođe iz ideoloških pobuda, svirepo i neljudski izvršili Mađari, nad srpskim bebama i majkama, dečacima i muškarcima.

Želim da pišem o rečenici Janoša Adera, koju je izgovorio u svom govoru srpskim poslanicima u Beogradu, na sednici Parlamenta: „Moralan čovek ima hrabrosti da kaže ono što u dubini srca oseća ispravnim. I Vi ste poslušali svoje srce.“

Ovaj govor je održan dva dana nakon što je srpski parlament prihvatio izjavu *Republike Srbije o osudi zločina izvršenih 1944-45. nad civilnim vojvođanskim stanovništvom*, skinuvši nakon skoro sedamdeset godina ponižavajući beleg kolek-

tivne odgovornosti sa čuruških, žabaljskih i mošorinskih Mađara i svake nevino pogubljene mađarske žrtve.

O svemu sam hteo da pišem, kada sam prihvatio zadatak vezan za ovaj tekst. Sada, međutim, kada posle toliko meseci prizovem uspomene na taj dan, događaje, prizovem uspomene na decenije prkosnih, hrabrih komemoracija, koje smo sami, niotkoga hrabreni, ali često uz pretnje, održavali na dan mrtvih, samo bih toliko želeo da kažem: neka nam Bog da svima snage da razotkrijemo svoje grobove, sahranimo svoje mrtve, da svojoj deci i unucima u nasleđe ostavimo od trenutaka satkan proces pomirenja kao zadatak, breme i ljudsko dostojanstvo.

Istvan Pastor
predsednik Skupštine Autonomne pokrajine Vojvodine i Saveza vojvođanskih Mađara

Habent sua fata monumenta

SPOMENICI U ČURUGU

Ispred renoviranog magacina Topalov

Čurug se nalazi na desnoj obali Tise, u severnom delu šajkaške regije. Ovde je bio najveći broj srpskih žrtava mađarske racije: prema srpskim podacima 887, među njima veći broj dece,

žena i starijih ljudi. U magacinu Topalov, koji se nalazi u centru naselja, mađarska žandarmerija postreljala je više od 400 ljudi, a leševe su bacili u ledenu Tisu. Ovaj spomenik, odnosno sećanje na žrtve, održava Memorijalno društvo Racija 1942. Prema zamisli Memorijalnog društva, u znaku srpsko-mađarskog pomirenja, u zgradi magacina oformili su Muzej žrtava racije. Sredstva je obezbedilo mađarsko Ministarstvo inostranih poslova, blizu 100.000 evra. Muzej su 26. juna 2013. otvorili Tomislav Nikolić predsednik Republike Srbije i Janoš Ader predsednik Republike Mađarske.

Sada se u Muzeju žrtava racije nalazi stalna postavka fotografija srpskih žrtava, kao i fotografija napravljenih u vreme racije. Na spoljašnjem zidu je spomen ploča na kojoj na srpskom piše, da je spomenik posvećen čuruškim žrtvama racije 1942. Tabla, koja je ranije bila postavljena i koja podseća na pokolj od strane mađarskih fašista, danas je deo postavke i može se videti u muzeju. Na istom mestu, takođe na spomen ploči je podsetnik na renoviranje i otvaranje muzeja.

Memorijalno društvo Racija 1942. želi da se na nekoliko panoa muzeja priseti i pokolja 1944–45., koji se delom smatra i posledicom racije. Pripreme su još u toku.

Tela ovde ubijenih Mađara, u jesen 1944. (poznato je 555 imena) pokopali su u jamama nekadašnje ciglane na ivici naselja, koje su koristili za odlaganje životinjskih strvina. Kostu su kasnije navodno prevezli u kulsku fabriku kože, ali što se toga tiče ne raspolažemo pouzdanim podacima. Povodom 50. godišnjice ovog tužnog događaja 1994., Julia Teleki pokrajinski poslanik tražila je dozvolu za komemoraciju kod nekadašnjeg groba žrtava, među kojima je bio i njen otac. Dozvolu nije dobila, ali je ipak podigla krst sa natpisom: „Našim očevima 1944–45.“ Na dan mrtvih 1995. Laslo Poša, starobečejski paroh osvetio je mesto, koje čuva ostatke žrtava. Od tada, svake godine u isto vreme ovde je održavana komemoracija, na kojoj je prvi put 2002. prisustvovao i predsednik Skupštine Autonomne pokrajine Vojvodine, Srbin, Miroslav Mrnušćik, a 2011. venac su položili i predstavnici Memorijalnog društva racija 1942. Krstove i kasnije postavljene spomen ploče u više navrata su oštetili i porušili nepoznati počinioci. Poslednji krst su postavili 2011. sa namerom da čuva sećanje na mađarske žrtve do postavljanja trajnog i dostojnog spomenika. Ova zamisao se ostvarila, kada je na mestu krsta, 26. juna 2013. podignut spomenik, koji je finansirala Vlada Srbije. Spomenik su zajednički otkrili Tomislav Nikolić i Janoš Ader. To se ostvarilo tokom zajedničkog naklona dvojice predsednika, koji je simbolizovao istorijsko pomirenje dva naroda.

Na spomenik „U spomen 1944–45. nedužno umrlim mađarskim žrtvama“ postavljeno je delo subotičkog vajara Tibora Sarapke. Ispred kamenog zida, iza dečaka koji se drži za oca, vidi se stilizovan prikaz Hristovog raspeća. Okolinu spomenika su uređili, do njega vodi kamenom postavljena staza. Nadamo se da će planirani nadzor kamerama sprečiti eventualno oštećenje, i na odgovarajući način garantovati bezbednost spomenika.

Metamorfoza memorijalnog mesta iznad nekadašnjih jama za strvine svedoči, da je privrženost pomirenju stvarna i sposobna da dovede do opipljivih rezultata

„UKOLIKO JE DO VAS, BUDITE
U MIRU SA SVIMA.”

RIMLJANIMA 12:18

Dokumenti
istorijskog
poklonjenja

Izjava srpskog Parlamenta od 21. juna 2013., kojom se osuđuje zločin protiv vojvođanskog, civilnog mađarskog stanovništva 1945–46.

- Polazeći od Ustava Republike Srbije po kojem su ljudski život i dostojanstvo neprikosnoveni,
- Svesna činjenice da je nakon završetka Drugog svetskog rata pojednim odlukama državnih organa zasnovanim na principu kolektivne odgovornosti prema određenom broju građana Republike Srbije učinjena nepravda,
- Uvažavajući interes građana Republike Srbije da se utvrdi puna istorijska i krivičnopravna istina o događajima tokom i nakon završetka Drugog svetskog rata, da zločini ne ostanu nekažnjeni i da se nepravda nikada više ne ponovi, i podržavajući rad i ceneći rezultate Međuakademijske komisije Srpske akademije nauka i umetnosti i Mađarske akademije nauka o utvrđivanju civilnih žrtava u Vojvodini tokom i posle Drugog svetskog rata (1941–1948. godine), sa željom da se zatvori tragično poglavlje zajedničke prošlosti Srba i Mađara,
- Uverena da je unapređivanje duha tolerancije i međusobnog poštovanja u najboljem interesu svih građana Republike Srbije,

Na osnovu člana 99. stav 1. tačka 7. Ustava Republike Srbije i člana 8. stav 1. Zakona o Narodnoj skupštini („Službeni glasnik RS”, broj 9/10),

Narodna skupština Republike Srbije, na sednici Šestog vanrednog zasedanja u 2013. godini, održanoj 21. juna 2013. godine, donela je

DEKLARACIJU

Narodne skupštine Republike Srbije o osudi akata protiv civilnog mađarskog stanovništva u Vojvodini počinjenih 1944–1945. godine

1. Narodna skupština Republike Srbije najoštrije osuđuje akte protiv civilnog mađarskog stanovništva u Vojvodini počinjene 1944–1945. godine kojima su određena lica, iz nacionalnih razloga, lišena života, slobode ili drugih prava, bez sudske ili administrativne odluke.

2. Narodna skupština Republike Srbije najoštrije osuđuje odluke Komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača u Vojvodini kojima su proglašeni ratnim zločincima po osnovu nacionalne pripadnosti stanovnici opštine Čurug, sreza žabaljskog u Vojvodini, 22. januara 1945. godine, i po osnovu nacionalne pripadnosti stanovnici opštine Mošorin, sreza titelskog u Vojvodini, 26. marta 1945. godine, ne dovodeći u pitanje individualno utvrđenu odgovornost onih lica čija krivica je dokazana. Narodna skupština Republike Srbije najoštrije osuđuje i akte državnih organa po osnovu nacionalne pripadnosti prema stanovnicima opštine Žabalj, donete analognom primenom odluke od 22. januara 1945. godine, koja se odnosi na stanovnike opštine Čurug.

3. Narodna skupština Republike Srbije izražava svoje uverenje da je oslobađanje od kolektivne odgovornosti koja je nakon Drugog svetskog rata nametnuta pojedinim nacionalnim zajednicama u Vojvodini odlukama tadašnjih državnih organa u interesu razvoja duha tolerancije i međusobnog uvažavanja nacionalnih zajednica i svih građana koji žive u Republici Srbiji.

4. Narodna skupština Republike Srbije osuđuje i stradanja svih ostalih nevinih žrtava, tokom i nakon Drugog svetskog rata, na području Vojvodine.

5. Narodna skupština Republike Srbije zalaže se za punu rehabilitaciju svih nevinu optuženih i nevinu stradalih, ne dovodeći u pitanje individualno utvrđenu odgovornost onih lica čija krivica je dokazana ili se dokaže pred nezavisnim sudovima i u zakonito sprovedenom postupku.

6. Narodna skupština Republike Srbije izražava punu spremnost Republike Srbije da nastavi proces razvoja demokratije i poštovanja ljudskih i manjinskih prava i građanskih sloboda, i poziva sve državne organe i građane da daju puni doprinos stvaranju i jačanju uslova za zajednički život zasnovan na ravnopravnosti građana i punom poštovanju ljudskih i manjinskih prava i sloboda.

Govor mađarskog predsednika Janoša Adera na sednici srpskog Parlamenta 26. juna 2013.

Zahvaljujem!

To je jedina reč dostojna današnjeg dana. Poseban značaj daje, što je ovo prva prilika da predsednik slobodne Mađarske drži govor pred zakonodavstvom slobodne Srbije.

Poštovani gospodine predsedniče, poštovana Narodna skupštino!

Kada Vam izražavam zahvalnost i priznanje to činim predstavljajući Mađarsku. U ime celog političkog naciona i svakog mog mađarskog sunarodnika.

Istovremeno i u ime svakog dobronamernog čoveka sa zdravim moralnim osećajem, koji odbija nečovečnost i nepravdu, živeo bilo gde u svetu, bio Srbin ili Mađar ili pripadnik bilo kog evropskog naroda.

Izražavam svoju zahvalnost i priznanje Vama i građanima Srbije u ime svih onih koji ne samo da veruju u reč međusobnog poštovanja i uvažavanja, nego su spremni i da deluju u to ime.

Poštovane dame i gospodo poslanici!

Oni koji mogu da istupe iz senke bolnih grešaka i nečovečnosti prošlosti, stoje na strani života, a sa njim i budućnosti koja dolazi sa njim. Vi ste tako postupili.

Oni koji prate uputstva morala imaju snage da izgovore istinu. Vi ste to učinili.

Častan pak čovek ima hrabrosti da kaže ono što u dubini srca oseća ispravnim. I Vi ste poslušali svoje srce.

Poštovana Narodna skupštino!

Prošle nedelje Vi ste učinili važan, istorijski korak.

Spoznali ste da sve ono što su nekada političari pokvarili, to sadašnji političari treba da poprave. Izgovorili ste, koliko god bolno bilo, ono što se sedamdeset godina činilo nemogućim izgovoriti. Izgovorili ste onu nezaobilazno važnu istinu, koju zdrav razum i reč moralnosti milenijumima diktira čovečanstvu.

Izgovorili ste da je princip kolektivne odgovornosti neodrživ. Izgovorili ste da ljudi mogu biti grešni, ali jedan narod nikada ne može biti grešan. Izgovorili ste da Narodna skupština Srbije i dobronamerni građani Srbije ne žele da imaju ništa zajedničko sa gresima i zabludama prošlosti, koje su donele tolike ljudske patnje.

Vaša odluka je za svagda svima pojasnila i učinila nesumnjivim, da je zakonodavstvo slobodne Republike Srbije spremno da pruži satisfakciju nedužnim vojvođanskim mađarskim žrtvama, stradanim u etničkim pokoljima tokom II svetskog rata.

Izjava Narodne skupštine, koju ste prihvatili pre nekoliko dana, nakon sedam decenija ne samo da zatvara jedno bolom i tamnim senkama puno poglavlje zajedničke prošlosti u 20. veku, nego otvara i nove perspektive u odnosima naših država i građana u 21. veku. U Vašoj odluci dolazi do izražaja privrženost evropskim vrednostima. To je odluka čiji značaj pre-

vazilazi sam sebe, jer ste Vi sada pokazali primer koji treba slediti. Primer onima koji danas žive kako mogu i zašto je potrebno, da urade sve što može da povрати moralni red, koji je bio poremećen u prošlosti.

Naše delo je pravi ljudski gest, jer poručuje svakom čoveku dobre volje, da one koji mogu da dele međusobnu žalost, međusobno povezuje jak savez i duševno zajedništvo. Oni koji se u žalosti okreću jedan prema drugome oni će deliti i radosti.

Nova Srednja Evropa 21. veka rodiće se iz takvih gestova. Iz gestova međusobnog razumevanja i prihvatanja, iz saradnje i izgovaranja istine, iz poštovanja međusobnih i sveopštih ljudskih vrednosti. Ovaj novi sistem vrednosti znači osnove Evrope, koja se ponovo ujedinjuje.

Važno je da znate, na nas Mađare možete da računate kao na prijatelje i saradnike u uspešnom pridruživanju Evropskoj Uniji i spremni smo Vam pružiti pomoć. Dozvolite mi da već sada sa Vama podelim jedno od naših najvažnijih iskustava.

Naše iskustvo pokazuje da zajednica čiji ćete i vi jednom postati član, nije naprosto zajednica apstraktnih vrednosti, nego zajednica saveznika koji razmišljaju o zajedničkoj budućnosti i koji su sposobni i hoće zajedno da deluju. U Evropi koja saraduje onaj koji nastupa odvojeno nikako ne može računati na previše uspeha, ali države koje nastupaju u partnerskom savezu mogu ostvariti značajne prednosti.

Prihvatanje izjave od strane Narodne skupštine znači važan korak novog tipa, korak izgradnje saveza budućnosti na bazi saradnje i dobrosusedskih odnosa naših država. Taj budući savez čine jakim ovakve odluke i takve rečenice kakve je predsednik Republike Srbije, gospodin Nikolić napisao i rekao prilikom svoje posete Budimpešti.

A one glase:

„Otvaramo novi list u našim odnosima. Zatvorili smo kapiju iza koje su ostale naše razlike u shvatanju. U interesu naše dece, Mađarske i Srbije.“

Gospodin predsednik je naglasio i to da „sa pleća budućih generacija treba skinuti breme prošlosti, došlo je vreme uzajamnog izvinjenja i oprostaja.“

I ja isto mislim, zaista je došlo vreme uzajamnog izvinjenja.

Slobodna i demokratska Mađarska osuđuje one koji su se, povećavajući patnje II svetskog rata, kao Mađari ogrešili prema nevinim srpskim ljudima. Kao predsednik Republike Mađarske izvinjavam se za one grehe, koje su tokom II svetskog rata Mađari izvršili nad nedužnim Srbima.

Mada grehe niko ne može obrisati, kao da se nisu dogodili, ipak verujemo da će oprostaj nakon uzajamnog izvinjenja moći da dosegne i više od pomirenja.

Jer mi ne želimo da živimo jedan pored drugog, nego kao zajednica srednje-evropskih naroda. Mi, današnji Mađari i Srbi, kao jedan čovek stojimo na strani nedužnih žrtava. Mi ne želimo našoj deci da ostavimo u nasleđe smrt, laž i mržnju, nego nasleđe pravde i saradnje.

Želim da tako bude! U budućnosti učinimo zajednički sve što je u našoj moći, da zaista može da bude tako. Na mene i na Mađarsku u tome uvek možete računati kao na dobrog suseda i saveznika.

Hvala što sam svoja razmišljanja mogao da podelim sa Vama. Počastvovali ste me svojom pažnjom.

Janoš Ader i Tomislav Nikolić ispred pravoslavne crkve u Čurugu

Govor Janoša Adera predsednika Republike Mađarske 26. juna 2013. u Čurugu nakon zajedničkog polaganja venca i poklonjenja

Oni koji prošlosti podižu spomenik, oni misle na budućnost. Oni koji greh grehom nazivaju, oni služe moralnom životu. Oni koji izgovore istinu, njih će i providenje u milost primiti.

Poštovani gospodine predsedniče, dragi komemoranti!

Tamo gde sada stojim ljudi su umrli. Njihova smrt je bila posledica neljudskih dela, nepopravljivog i neopozivog nečovečnog gneva.

Pre sedam decenija krv je tekla ulicama Čuruga. Krv obešćaćenih žena. Krv starih i mladih muškaraca. Krv dece i beba. Mađarski i srpski ljudi su umrli. Nedužni Srbi 1942. i nedužni Mađari 1944–45. Nedužni Mađari, jer bilo je onih koji su smatrali da za nedužne žrtve svog naroda treba prolići krv nedužnih žrtava drugog naroda.

Ono što se ovde dogodilo u zimu 1944-45., u okolnim, Mađarima naseljenim mestima, bilo je deo masovnog osvetničkog pohoda. Krvava osveta za ono što su drugi Mađari učinili nad

nedužnim Srbima, nekoliko godina pre toga. Ova osveta je u grehu začeta, bila je nemoralna, kao što je u grehu začeto i bilo nemoralno delo oduzimanja svakog pojedinog srpskog života.

Moralni sistem sveta će se narušiti, ako ne budemo razumeli da samo kažnjavanje krivaca može biti moralni čin. Grešili bi prema sebi samima, jedan protiv drugog i protiv onih koji dolaze posle nas, ukoliko ne bi razumeli da nema većeg greha, nego uništenje nedužnih. U toku sedam decenija nisu samo krici nevino mučenih i poniženih dopirali do nebesa, nego se i svetski moralni sistem iskrivio.

Sedamdeset godina smo morali čekati da gledajući jedno drugom u oči izgovorimo: greh nema ni poreklo ni nacionalnost. Nema grešnih naroda. Ima samo grešnih dela, grešnog gneva, grešnih ljudi.

Kao što ni u slučaju žrtava nije najvažnije da li su bili Srbi ili Mađari, nego to što su svi od reda bili nevini ljudi.

Simboličkog je značaja, da je renoviranje spomenika srpskim žrtvama u Čurugu ostvareno uz mađarski doprinos, a podizanje spomenika mađarskim žrtvama finansirala je Srbija

Ako nas Bog sada pogleda videće, da su sve duše nevinih srpskih i mađarskih žrtava sada sa nama. U duši ih grlimo, jer oni su svi bili naša braća i sestre. Recimo im da ne prihvatamo ništa zajedničko u grehu. Recimo im, da kad bi mogli da obrnemo točak vremena ne bi dozvolili prevladavanje snaga, koje su njih uništili. Recimo im da mi, koji danas živimo žalimo za njima, jer mi – Srbi i Mađari – bratski gledamo jedan na drugoga.

Na današnji dan okrenućemo se jedan prema drugome. Pogledaćemo se u oči i reći ćemo: nije svejedno šta ćemo ostaviti u nasleđe, kakva sećanja negujemo i šta ćemo potomcima ostaviti u nasleđe.

Neuspesima, nepravdama i gnevom opterećeno nasleđe ne možemo predati dalje, već samo nasleđe uzajamnog poštovanja i istine.

Govor Tomislava Nikolića predsednika Republike Srbije 26. juna 2013. u Čurugu nakon zajedničkog polaganja venca i poklonjenja

Gospodine predsedniče, dragi prijatelji, dame i gospodo,

„Ukoliko je do vas, budite u miru sa svima“, istina je koja je zapisana u Poslanici Rimljanima, segmentu zajedničkog Svetog pisma.

Ova pouka, saopštena jezgrovito, u sebi sadrži mudrost taloženu vekovima i potpisanu imenima neizmernog broja nevino postradalih u istoriji ljudske vrste.

Poučeni njome, kao i našom bezmalo hiljadugodišnjom prošlošću, Mađari i Srbi imaju odgovornost jedni prema drugima da svoju sadašnjost i budućnost grade na najplemenitijim tradicijama zajedničkog života u miru, razumevanju i hrišćanskoj ljubavi.

Prošlost dva bliska, susedna naroda i njihovih država prolazila je kroz brojne mene opšteevropskih istorijskih tokova. Nalazeći se na raskršću svojevrtnih civilizacijskih ruta, na izuzetnom geostrateškom položaju, naši narodi neretko su bili izloženi ratnim vihorima i razaranjima. Najčešće saveznici u borbi protiv zajedničkog neprijatelja, Srbi i Mađari bivali su i na suprotstavljenim stranama, što je dovodilo do tragičnih posledica.

Stvarajući, snažeći i braneći svoje države, počev od Srednjeg veka pa sve do savremene istorije, Mađari i Srbi prožimali su se u brojnim oblastima društvenog delovanja: kulturi, nauci, obrazovanju, umetnosti...

Prvi značajniji kontakti naših naroda i država odigrali su se u 13. veku zahvaljujući brakovima srpskih vladara iz dinastije Nemanjić sa mađarskim princezama. Ta susretanja kojima su se orodile naše vladarske porodice, vodila su boljem upoznavanju, a potom i bliskoj saradnji dveju država. Pred opasnostima koje je nosila osmanska najezda u 14. veku, Srbi i Mađari dobili su ulogu odbrambenog bedema Evrope i hrišćanstva.

Junački se odupirući moćnoj osmanskoj vojsci i velikoj sili u nastajanju, naši zajednički preci branili su svoje zemlje i utvrđene gradove, štiteći time kulturu i civilizaciju kojoj su pripadali.

Stoga ne treba da čudi da se na jednom od najboljih mesta u okviru Beogradske tvrđave, na prelepom vidikovcu sa koga se pruža pogled na ušće Save u Dunav, nalazi spomenik Mađarima koji su, predvođenim slavnim Sibirjanin Jankom, rame uz rame sa Srbima odbranili Beograd 1456. godine.

Slom srpske despotovine sredinom 15. veka, a nekoliko decenija kasnije i pad ugarske kraljevine, označili su početak viševekovnog ropstva, ali i istrajne borbe za oslobođenje.

Brojni su primeri junaštva naših zajedničkih predaka u razdoblju austro-turskih ratova u 17. i 18. veku.

Naša istorija obeležena je i dvema velikim seobama Srba u severne regije, na prvom mestu onom koju je 1690. godine poveo patrijarh Arsenije III.

Veliki bečki rat, okončan znamenitim Karlovačkim mirom 1699. godine, svedočanstvo je istinskog rodoljublja i želje za životom u slobodi naša dva naroda.

I kasnije, početkom 19. veka, u vreme vožda Karađorđa i Miloša Velikog, naši preci nastavili su da podržavaju jedni druge sa ciljem obnavljanja svojih samostalnih država.

U mom rodnom Kragujevcu postoji pozorište koje nosi ime utemeljivača srpskog teatra, Joakima Vujića čiji je bliski prijatelj bio Ištvan Balog, slavni mađarski dramaturg, reditelj i glumac. Balogova drama „Černi Đorđe“ veličala je srpsku narodnu pobunu i Karađorđa toliko da su austrijske vlasti zabranjivale njeno izvođenje.

Joakim Vujić je svom prijatelju Ištvanu Balogu dao srpske pesme o Karađorđu, a u Vujićevoj „Kreštalici“ glavnu ulogu igrao je Balog. To je bilo pre samo dva veka.

Viševjekovni bliski odnosi, zasnovani značajnim delom na mukotrpnj borbi za održanje i oslobođenje, istovremeno su bili bogaćeni delovanjem istaknutih pojedinaca koji su naše kulture i umetnost učinili značajnim i prepoznatljivim u širim evropskim okvirima. Jedinствен primer i simbol prožimanja naša dva naroda u oblasti kulture posvedočen je u ličnosti Aleksan-

dra Petrovića, poznatijeg pod imenom Šandor Petefi, koji je pevao o slobodi sveta.

Brojni učeni Srbi delovali su i na teritoriji današnje Mađarske, a bogato životno iskustvo i znanje stečeno na visokim školama u krajevima severno od Save i Dunava, prenosili su i primenjivali su u svojoj domovini.

Svedočanstva viševekovnog boravka Srba u Mađarskoj i Mađara u Srbiji danas predstavljaju dragoceni segment kulturne baštine. Sentandreja kod Budimpešte i tvrđava Bač kod istoimenog mesta, samo su neki od primera dragocenog preplitanja prošlosti dva bliska naroda.

Gospodine predsedniče, dame i gospodo,

Dinamična, a u pojedinim razdobljima i tragična istorija ovih prostora, činila je da se naši narodi i države nađu i na suprotstavljenim stranama.

Tragične stranice naše zajedničke prošlosti u vezi su sa velikim oružanim sukobima i stradanjima tokom Prvog i Drugog svet-skog rata.

Ta dva međunarodna sukoba obeležena su neprijateljstvom naših tadašnjih država, razaranjima naseljenih mesta, ubijanjem nekućnih civila i uništavanjem kulturne baštine.

Tragični događaji koji su se odigrali tokom tih ratnih godina, istorijska su opomena koja i danas nedvosmileno ukazuje na potrebu života u miru i međusobnom razumevanju.

Svaka nevina žrtva, bez obzira na naciju, veroispovest, pol i uzrast zaslužuje da je pamtimo i sačuvamo od zaborava. Svaki cvet položen na stratištu naših sunarodnika, naše međusobno pružene ruke pomirenja, odraz su civilizacijske

svesti i odgovornosti prema našoj zajedničkoj sadašnjosti i budućnosti.

Stoga nemojmo zaboraviti da svaka žrtva, ali i svaki zločinac imaju ime i prezime.

Odgovornost prema onome što se desilo, ali podjednako i prema našoj obavezi da stvaramo uslove za nesmetan suživot i saradnju u budućnosti, odraz je našeg objektivnog poznavanja istorije ovih prostora.

Prošlost se ne može menjati, ali se iz nje može naučiti. Spoznaja onog što se desilo, promišljanje uzroka i posledica tragičnih događaja, utvrđivanje pojedinačne odgovornosti za počinjene zločine – to je zadatak koji je poveren ovoj generaciji.

Iznad svega, osnovno ljudsko pozvanje jeste da pamtimo, ne zaboravljamo i praštamo jedni drugima. Tome pristupamo iskreno, zajednički i sa istim osećanjem posvećenosti.

Stekli su se uslovi da našu prošlost prepustimo kritičkoj istoriografiji, a nadasve stručnjacima okupljenim u Međuakademijskoj komisiji Srpske akademije nauka i umetnosti i Mađarske akademije nauka. Naša zajednička podrška njihovom radu predstavlja najznačajniji doprinos daljem građenju prijateljstva i dobrosusedskih odnosa Mađarske i Srbije.

Gospodine predsedniče, dame i gospodo,

Republika Srbija opredeljena je da svoju sadašnjost i budućnost uspostavlja na principima slobode, ravnopravnosti, poštovanja ljudskih prava i dobrosusedskih odnosa.

Kao pripadnici starog evropskog naroda, koji je kroz svoju prošlost stradao višestruko, svesni smo odgovornosti i u potpunosti posvećeni davanju svog doprinosa daljem razvoju evropske porodice naroda.

U saradnji sa evropskim državama, a posebno onim susednim, Srbija vidi zalag svoje prosperitetne budućnosti i sveopšteg napretka čitavog regiona.

Stoga su bliski i prijateljski odnosi Srbije i Mađarske, zasnovani na obostranom poštovanju i razumevanju, značajan činilac u stvaranju uslova za nesmetan i ravnomeran razvoj zemalja u ovom delu Starog kontinenta.

Republika Srbija spremna je da sa svojim susedima istrajno deluje u tom pravcu, te Vašu posetu našoj zemlji, gospodine predsedniče, doživljavamo i kao simbol prelaza u novu fazu još intenzivnije i blagotvornije saradnje.

Zasnivajući našu budućnost na brojnim primerima saradnje i zajedničkog delovanja u prošlosti, građani Mađarske i Srbije imaju odgovornost jedni prema drugima, ali i prema drugim evropskim narodima i državama.

Neka ovaj današnji događaj, posvećen nevino stradalim precima sa obe strane, potomci upamte kao simbol istinskog pomirenja naših naroda i zalag obostranih iskrenih nastojanja da, kao susedi, još više doprinosimo međusobnom zbližavanju, razumevanju, saradnji, prijateljstvu.

Hvala

